

G'O'ZA MIQDORIY BELGILARI O'RTASIDAGI KORRELYATSION
BOG'LANISHNI O'RGANISH.

DTPI b.f.f.d.,katta o'qituvchi-A.X.Mammadiyev
Abdurashidova M.-Biologiya yo'nalishi talabasi

Annotatsiya

Ushbu maqolada g'o'za nav va duragaylarida hosildorlikni shakllantiruvchi asosiy belgilar o'rtasidagi korrelyatsion bog'liqliklar nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, hosildorlik bilan ko'saklar soni, bitta ko'sakdagi paxta vazni hamda o'simlik mahsuldorligi o'rtasida ijobiy va yuqori darajadagi bog'liqlik mavjudligi aniqlangan. Korrelyatsion tahlil seleksiya jarayonida samarali tanlash mezoni sifatida asoslab berildi.

Kalit so'zlar

g'o'za, hosildorlik, korrelyatsiya, seleksiya, ko'saklar soni, mahsuldorlik, duragay.

Kirish

Qishloq xo'jaligi ekinlarida, jumladan g'o'zada hosildorlik murakkab poligen belgi hisoblanib, u ko'plab morfologik va fiziologik ko'rsatkichlarning o'zaro ta'siri natijasida shakllanadi. Bunday belgilarni to'g'ridan-to'g'ri tanlash qiyin bo'lgani sababli, seleksiya amaliyotida ular bilan chambarchas bog'liq bo'lgan komponent belgilar orqali baholash keng qo'llaniladi.

Nazariy jihatdan korrelyatsiya – bu belgilar o'rtasidagi statistik bog'liqlik bo'lib, u ijobiy, salbiy yoki nolga yaqin bo'lishi mumkin. Ijobiy korrelyatsiya bir belgining ortishi bilan ikkinchisining ham ortishini bildiradi. Ayniqsa, agrobiologik tadqiqotlarda yuqori ijobiy korrelyatsiya seleksiya uchun muhim ko'rsatkich hisoblanadi. Korrelyatsion tahlil bilan bir qatorda, zamonaviy tadqiqotlarda putevoy (yo'l) tahlil ham qo'llanilib, u belgilarni hosildorlikka bevosita va bilvosita ta'sirini aniqlash imkonini beradi.

Tadqiqotlarda o'rta tolali g'o'zaning bir nechta duragay kombinatsiyalari va ularning ota-ona shakllari o'rganildi. Standart sifatida Ziroatkor-64 navi qabul qilindi. Tajribalar O'zbekiston sug'orma dehqonchilik sharoitiga mos agrotexnika asosida olib borildi.

Ekin joylashtirish sxemasi 60×20×1 bo'lib, o'simlik zichligi 83 ming tup/ga ni tashkil etdi. Olingan natijalar matematik-statistik usullar, jumladan korrelyatsion tahlil orqali qayta ishlangan.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, barcha o'rganilgan duragaylarda ko'saklar soni standart navga nisbatan yuqori bo'lib, bu ularning genetik salohiyati yuqoriligidan dalolat beradi.

Korrelyatsion tahlil natijasida hosildorlik bilan ko'saklar soni o'rtasida kuchli ijobiy bog'liqlik aniqlandi ($r=0,776-0,887$). Bu ko'rsatkich nazariy jihatdan **kuchli korrelyatsiya** diapazoniga kiradi va ushbu belgi seleksiya uchun asosiy indikator bo'lishi mumkinligini ko'rsatadi.

Shuningdek, bitta ko'sakdagi paxta vazni va umumiy o'simlik mahsuldorligi ham hosildorlik bilan ijobiy bog'langan. Bu esa hosildorlikni faqat bitta belgi emas, balki belgilar kompleksi orqali shakllanishini tasdiqlaydi.

Nazariy jihatdan bunday bog'liqliklar: genetik omillar (poligen irsiyat), muhit ta'siri, va ularning o'zaro interaksiyasi bilan izohlanadi. Shu bois, seleksiya jarayonida kompleks yondashuv zarur hisoblanadi.

Xulosa. G'o'zada hosildorlik murakkab va ko'p komponentli belgi hisoblanadi. Ko'saklar soni hosildorlik bilan eng kuchli ijobiy korrelyatsiyaga ega asosiy belgilardan biridir. Korrelyatsion tahlil seleksiya ishlarida yuqori hosildor genotiplarni aniqlashda samarali usul hisoblanadi. O'zbekiston sharoitida F1 va F3 duragay avlodlari yuqori mahsuldorlik ko'rsatkichlari bilan ajralib turadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Rehman A., Mustafa N., Du X. va boshq. Heritability and correlation analysis of morphological and yield traits in cotton // *Journal of Cotton Research*. – 2020.
2. Gu Q., Ke H., Liu Z. va boshq. A high-density genetic map and QTL analysis for yield and fiber traits in cotton // *Theoretical and Applied Genetics*. – 2020.
3. Guo C., Pan Z., You C. va boshq. Association mapping of yield-related traits in upland cotton // *Journal of Cotton Research*. – 2021.
4. Sahar A., Zafar M., Razzaq A. va boshq. Genetic variability for yield and fiber traits in cotton // *Journal of Cotton Research*. – 2021.
5. Zhu G., Hou S., Song X. va boshq. Genome-wide association analysis of yield components in cotton // *BMC Plant Biology*. – 2021.